

**Bài này đã được Vietnamnet đưa lên mạng ở địa chỉ:
<http://vietnamnet.vn/chinhtri/2009/04/840975/>
nhưng chỉ vài giờ sau thì bị gỡ xuống**

Vietnamnet
16:03' 09/04/2009 (GMT+7)

Hội thảo ô-xít: Nhiều quan ngại rủi ro kinh tế, môi trường

- Với 25 báo cáo, 18 ý kiến, các dự án ô-xít Tây Nguyên đã được đem ra mổ xẻ, tranh luận nhiều chiều về hiệu quả kinh tế, tác động môi trường - văn hoá - xã hội - an ninh. Đa số các nhà khoa học kiến nghị chỉ nên thí điểm dự án Tân Rai (Lâm Đồng), tạm dừng triển khai dự án Nhân Cơ (Đắk Nông) để nghiên cứu, tổng kết rồi đi tới quyết định triển khai tiếp hay không.

Động lực phát triển Tây Nguyên?

Vụ trưởng Vụ Công nghiệp nặng, Bộ Công thương Nguyễn Mạnh Quân cho biết, Việt Nam có trữ lượng ô-xít lớn. Thời gian qua, tài nguyên này ngủ yên trong lòng đất và đã đến lúc chúng ta phải khai thác, phục vụ sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước.

Phó Thủ tướng Hoàng Trung Hải.
Ảnh: Trường Giang

Những năm qua, Tây Nguyên tập trung phát triển tối đa cây công nghiệp, nhưng hiệu quả kinh tế còn hạn chế, đời sống đồng bào khó khăn, hạ tầng cơ sở nghèo nàn, trình độ dân trí thấp. Ô-xít được xác định là nguồn lực quan trọng thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội của khu vực, góp phần ổn định an ninh - chính trị trên địa bàn.

Chuyên gia Nguyễn Trung phản biện:

"Phát biểu này còn lỗ hổng. Bộ Công thương cho rằng khai thác bô-xít Tây Nguyên sẽ là động lực để phát triển khu vực này. Liệu có thể đạt được điều đó? Tôi thấy nghi ngờ. Hơn 60 năm khai thác than ở Quảng Ninh, tỉnh này đã phát triển hay chưa và đóng góp được gì cho sự phát triển của đất nước? Ngân sách Nhà nước đã rót hàng chục nghìn tỉ đồng trực tiếp để hỗ trợ Tây Nguyên nhưng cũng không cải thiện bao nhiêu, liệu chỉ với đầu tư bô-xít sẽ giải quyết được bài toán này?"

Ông Quân cũng khẳng định, việc phát triển ngành công nghiệp khai thác bô-xít, sản xuất alumina là bước cụ thể thực hiện Nghị quyết ĐH 10 của Đảng. Bộ Chính trị và Chính phủ rất quan tâm và chỉ đạo sát sao, tổ chức nhiều cuộc họp để bàn, thông qua chủ trương phát triển Công nghiệp khai thác bô-xít, sản xuất alumina. Đã có 5 lần báo cáo Chính phủ và 2 lần báo cáo Bộ Chính trị về chương trình này.

Việc phát triển ngành công nghiệp này đã được nghiên cứu, cân nhắc và quyết định thận trọng, phù hợp với chủ trương của Đảng, Chính phủ, đáp ứng nguyện vọng của đồng bào các dân tộc Tây Nguyên.

Nhà văn hóa Nguyễn Ngọc.
Ảnh: Trường Giang

Trong khi đó, nhà văn hóa Nguyễn Ngọc lập luận: Báo cáo kinh tế - xã hội của ĐH 10 có nêu việc khai thác bô-xít thế nhưng báo cáo quan trọng hơn, là Báo cáo chính trị đã bỏ câu này và thay vào đó là hạn chế xuất khẩu tài nguyên thô.

Hai là, đây là chủ trương lớn của Đảng, Chính phủ. Tại sao lại không đưa ra Quốc hội bàn thảo, xem xét?

Thừa nhận công nghiệp nhôm ở Tây Nguyên *"đầy khó khăn, với nhiều rủi ro và thách thức về kinh tế - xã hội - môi trường - an ninh quốc phòng"* nhưng TKV - chủ đầu tư các dự án bô-xít Tây Nguyên cho rằng chương trình này cũng có không ít cơ hội tạo đột phá cho quá trình công nghiệp hóa, chuyển dịch cơ cấu kinh tế xã hội ở vùng đất giàu tiềm năng này.

Ông Đoàn Văn Kiển, Chủ tịch HĐQT Tập đoàn TKV khẳng định, các dự án có khả năng thu hồi vốn trong 12-15 năm với thời gian tồn tại của dự án là 30-50 năm. Mỗi dự án 600 nghìn tấn alumina/năm sẽ tạo ra 2.000 việc làm, với doanh thu 150 - 200 triệu USD, nộp các khoản thuế cho ngân sách địa phương. Các dự án này sẽ là động lực thúc đẩy các hoạt động kinh doanh khác trên địa bàn.

Đại diện nhà thầu Trung Quốc.
Ảnh: Trường Giang

Nhiều rủi ro kinh tế

Tuy nhiên, TS. Nguyễn Văn Ban, nguyên Trưởng ban Dự án Nhôm của Tổng công ty Khoáng sản Việt Nam cho rằng tính toán này của TKV thiếu thuyết phục. Ông Ban chứng minh, dự án Tân Rai và Nhân Cơ hiện nay đang đứng trước nguy cơ thua lỗ nặng.

Ông Ban dẫn chứng, trong báo cáo của ban Nhôm TKV, dự án Nhân Cơ sẽ không có hiệu quả kinh tế khi chỉ cần một trong những trường hợp sau thay đổi:

- Tăng thuế xuất alumin lên trên 5% (hiện nay theo quy định là 20%).
- Tăng phí môi trường > 15000 VNĐ (hiện nay theo quy định là 30000 VNĐ)/tấn quặng nguyên khai.
- Tăng phí hoàn nguyên phục vụ môi trường > 25000 VNĐ/tấn quặng nguyên khai (hiện nay theo quy định là 50000VNĐ/tấn quặng nguyên khai).
- Giảm giá bán alumin xuống dưới 5% so với giá dự báo của CRU (giá bán alumin bình quân giảm xuống dưới 310 USD/tấn) (giá hiện nay là 250 USD/tấn).

Ngoài ra, chi phí đầu tư cho hai dự án Tân Rai và Nhân Cơ đã đội lên so với tính toán ban đầu. Tổng vốn đầu tư cho Tân Rai đã tăng từ 628 triệu USD theo dự toán ban đầu lên 740 triệu USD (như thông báo của Chủ tịch TKV tại Hội thảo của Văn phòng TƯ Đảng). Chi phí cho dự án Nhân Cơ cũng đội lên 714 triệu USD và có nhiều khả năng phát sinh thêm chi phí mới trong quá trình vận hành.

Các chuyên gia cũng nêu quan ngại về bài toán vận tải alumin. Nếu thực hiện phương án vận tải bằng ô tô trong giai đoạn đầu của dự án thì chi phí mỗi năm cho Tân Rai là 24,6 triệu USD, còn Nhân Cơ là 38 triệu USD, chưa tính chi phí lưu kho, bãi và chi phí bao gói. Việc đầu tư đường sắt và cảng chuyên dùng càng làm cho hai dự án này thêm rủi ro về kinh tế.

Liên quan tới việc lựa chọn nhà thầu EPC Trung Quốc, TKV và đại diện nhà thầu Chalco Trung Quốc khẳng định công nghệ mà nhà thầu này sử dụng là công nghệ nguồn Bayer.

Tuy nhiên, TS. Nguyễn Văn Ban và một số chuyên gia khác nhận định công nghệ Trung Quốc tiềm ẩn nhiều rủi ro về các chỉ tiêu kinh tế, kỹ thuật, chất lượng sản phẩm. Thực tế, ngành luyện kim Việt Nam đã chịu nhiều thiệt hại do mua công nghệ và thiết bị của Trung Quốc.

Ngoài ra, việc chọn thầu EPC Trung Quốc làm mất cơ hội lựa chọn thiết bị tốt của các hãng nổi tiếng thế giới, mất cơ hội chế tạo một số thiết bị trong nước, các công ty xây dựng Việt Nam mất cơ hội tham gia thi công một số hạng mục công trình, mất cơ hội việc làm cho người Việt Nam (theo xác nhận của Chủ tịch TKV, hiện Chalco đã đưa khoảng 300 công nhân Trung Quốc lên Tây Nguyên thi công dự án Tân Rai).

Quy hoạch bô-xít có đúng luật?

Giới học giả cũng đặt vấn đề: Việc trình và phê duyệt quy hoạch bô-xít không tuân thủ đúng luật, chưa có báo cáo đánh giá tác động môi trường chiến lược.

Giải trình vấn đề này, Bộ Công thương nhấn mạnh, trong quá trình lập, hoàn thiện và trình duyệt quy hoạch, Viện Nghiên cứu Khoa học và Công nghệ mỏ - luyện kim, đơn vị tư vấn đã hợp tác chặt chẽ với các đơn vị liên quan của Bộ Công thương, Bộ TN-MT, Bộ KH-ĐT đã tổ chức hội thảo với các bộ, ngành, địa phương liên quan, có sự tham gia của nhiều nhà sản xuất alumina lớn trên thế giới: Chalco (Trung Quốc), BHPB (Anh), Alcoa (Mỹ)...

Dự án đã được lấy ý kiến đóng góp của các bộ, ngành và địa phương liên quan để hoàn chỉnh, được Bộ KH-ĐT chủ trì thẩm định, góp ý và trình Thủ tướng phê duyệt.

Tại thời điểm Quy hoạch tháng 5/2007, do chưa có hướng dẫn cụ thể của Bộ TN-MT và Bộ Tài chính về lập báo cáo đánh giá tác động môi trường chiến lược, Bộ Công thương đã báo cáo và được Thủ tướng chấp thuận tại thông báo số 19/TB - VPCP ngày 28/5/2007 về việc bổ sung nội dung vấn đề môi trường trong dự án quy hoạch.

Theo đó, chương 5 của dự án đã đề cập và phân tích tác động tiêu cực của việc thăm dò, khai thác, chế biến bô-xít đến môi trường và các giải pháp định hướng cho công tác bảo vệ môi trường khu vực Tây Nguyên - nội dung tương tự như ĐCM. Do đó, quy trình hoàn toàn đúng luật.

Để triển khai các dự án, sẽ phải tiến hành nghiên cứu, lập báo cáo tiền khả thi FS và báo cáo đánh giá tác động môi trường ĐTM cho từng dự án và phê duyệt theo quy định hiện hành. Trên cơ sở đó, Chính phủ sẽ chỉ đạo và giao nhiệm vụ thực hiện báo cáo đánh giá tác động môi trường tổng thể cho toàn bộ khu vực Tây Nguyên.

Môi trường: Nhà đầu tư thường nói hay nhưng làm dở

Liên quan đến môi trường, nhà văn hóa Nguyễn Ngọc nghi ngờ: Đại diện các nhà thầu nước ngoài Alcoa, Chalco đã vẽ ra bức tranh đẹp về xử lý chất thải, hoàn thổ, thế nhưng, chi phí để đảm bảo bức tranh đẹp đó chiếm bao nhiêu % tổng đầu tư? Và với mức đó, giá thành sản phẩm sẽ như thế nào? Chưa tính yếu tố này, các dự án bô-xít đã lỗ, nếu cộng vào, sẽ ra sao?

Chưa bao giờ có một chương trình, dự án về kinh tế - xã hội tạo nhiều quan tâm, gây nhiều lo lắng trong dân như vậy. Có lẽ, nếu dự án ở nơi khác, có thể có vấn đề kinh tế, môi trường phải tính toán, nhưng những quan tâm, lo lắng nhiều như hiện nay là bởi dự án ở Tây Nguyên, trên mái nhà Đông Dương, vùng đất có ý nghĩa đặc biệt về mặt chiến lược, an ninh, quốc phòng.

Nhà sử học Dương Trung Quốc nói thêm: "*Dự án này đề cập đến nhiều lĩnh vực khác nhau liên quan đến một khu vực đặc biệt của đất nước. Khi xây dựng dự án, chúng ta đã quan tâm đến lịch sử Tây Nguyên ra sao trong lịch sử hình thành của dân tộc này? Nếu bỏ qua, chúng ta sẽ phải lãnh đủ. Trong khi nhìn về tương lai, chúng ta cũng hãy nhìn lại những trải nghiệm quá khứ để quyết định đến và khai thác Tây Nguyên*".

Ngoài ra, theo ông Quốc, các nhà đầu tư đều nói những điều hay về xử lý môi trường, công nghệ nhưng trải nghiệm thực tế của Việt Nam lại khác. Vedan khi xây nhà máy cũng có những luận điểm để thuyết phục, nhưng DN tìm lợi nhuận là chính, trong khi năng lực kiểm tra, giám sát của ta quá yếu kém. Làm thận trọng từng bước, lấy Tân Rai làm thí điểm

Thiếu tướng Lê Văn Cương, Viện khoa học Chiến lược Bộ Công an đồng ý: Bô-xít là tài sản lớn của quốc gia, cần được khai thác nhưng nếu làm với cung cách ào ạt, làm nhanh sẽ mang đến những hậu quả khôn lường, nhất là về mặt an ninh kinh tế, an ninh xã hội.

Nhắc lại nhận định của các nhà địa chính trị quốc tế: "*Tây Nguyên là nóc nhà của Đông Dương. Ai làm chủ được Tây Nguyên, sẽ làm chủ Đông Dương*", TS Lê Văn Cương lưu ý cần đặc biệt coi trọng các dự báo, cảnh báo sớm về tác động đối với an ninh quốc gia của các dự án bô xít Tây Nguyên.

"Các đe dọa đối với an ninh quốc gia không diễn ra nhanh chóng và dễ nhận thấy như hiệu quả kinh tế và tai biến về môi trường. Do đó, cần đặc biệt coi trọng các dự báo, cảnh báo sớm", ông Cương nói. Từ đó, ông Cương kiến nghị, chỉ nên làm gọn trong dự án Tân Rai. Các dự án như Nhân Cơ cần tiếp tục tính toán dựa trên phát triển tổng thể Tây Nguyên.

Đây cũng là quan điểm chung của Liên hiệp các hội khoa học kỹ thuật Việt Nam (VUSTA) cùng nhiều chuyên gia có mặt tại hội thảo.

Phương Loan - Thảo Lam